

et generalis est, et alterius ordinis, scilicet, spiritualis, quæ non tollit corporalem servitutem, seu subjectionem, et consequenter nec tollit ordinem justitiæ qui ex illa nascitur. An vero ratione illius tituli immunitas illa ad omnes ecclesiasticas personas extendatur ex vi verborum Christi, postea videbimus, et verba Hieronymi, quæ hoc attingere videntur, exponemus.

21. *Solvitur secundum fundamentum.*—Ad aliud fundamentum jam responsum est, veram christianam libertatem non excludere honestam subjectionem ad legitimos principes temporales, non solum christianos, sed etiam infideles, ut ex doctrina Apostolorum satis declaratum est, et latius in dicto lib. de Legibus. Ad verba demum Christi Domini respondemus, Christum non intendisse per illa tollere justum principatum inter Christianos, sed solum eos docere, ne gentilium principum ambitionem et tyrannidem imitentur. Et ideo non simpliciter de regibus, sed cum determinatione dixit: *Reges gentium dominantur eorum*, ubi etiam verbum *dominandi* indicat nimium affectum, et ambitiosum gubernandi modum, sicut Petrus, 1 can., c. 5, dixit: *Non dominantes in clero*. Atque ita exposuit Chrysost., Homil. 56 in Matth., et in alia brevi narratione in Matth. cap. 20. Et ex occasione, in qua Dominus, ad reprimendam discipulorum ambitionem, et de primatu contentionem locutus est, et ex verbis quæ subjuncta: *Vos autem non sic, sed qui major est in vobis, fiat sicut minor*, manifestissime constat, Christum non exclusisse ordinem, et gradus majoris et minoris, sed affectum discipulorum moderari voluisse.

22. Ad Paulum autem respondetur, cum ait: *Nolite fieri servi hominum*, non loqui de civili subjectione, imo nec de servitute pœnali, seu rigorosa; neutra enim repugnat vel derogat pretio redemptionis Christi, nam ibidem paulo antea dixerat: *Servus vocatus es? non sit tibi cura*. Imo addit posse servitutem præferri libertati, utique propter humilitatem, ut cum Ambrosio et Gregorio D. Thomas exponit. Igitur, cum ait: *Nolite fieri servi hominum*, intelligit de servitute, qua homo Christo præfertur, serviendo homini in iis quæ Dei servituti opponuntur. Et quia hoc contrarium esset effectui redemptionis Christi, idcirco optimam rationem Paulus præmisit dicens: *Pretio empti estis*. Hoc ergo modo servire hominibus alienum esse debet a redemptis a Christo; subjici autem legitimis

principibus, in iis quæ Deo non repugnant, non est indignum, sed potius debitum, juxta ejusdem Redemptoris verba: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo*.

CAPUT V.

UTRUM REGES CHRISTIANI IN CIVILIBUS SEU TEMPORALIBUS SUPREMAM POTESTATEM HABEANT, ET QUO JURE?

1. Potestas aliqua tunc suprema dicitur, quando superiorem non cognoscit; nam vox illa *suprema*, negationem superioris denotat, cui alter, qui supremam potestatem habere dicitur, obedire teneatur. Intelligitur autem de superiore in terris, seu humano; nam cum Deo nulla fit comparatio; quis enim humanus princeps, nisi atheus vel amens sit, divinæ se subtrahere potestati vel conari præsumat? Excluditur ergo per negationem illam subjectio ad superiorem hominem mortalem. Potest autem illa negatio variis modis sumi, et ideo ut quæstionis titulus intelligatur, et ab aliis quæstionibus, quæ hic esse possunt, discernatur, modum ac sensum illius negationis declarare necesse est. Primo enim negare potest simpliciter omnem subjectionem ad superiorem hominem, tam in spirituali materia quam in civili. Secundo, potest negare subjectionem in eadem materia temporali ac civili. Et quamvis in priori quæstione maxima sit dissensio inter nos et regem Angliæ, ipse enim nemini in terris subesse vult, etiam in spiritualibus, quod nos contra fidem et obedientiam christianam esse credimus, nihilominus quæstionem illam nunc non tractamus, quia nondum de spirituali potestate diximus, sine cujus cognitione illius resolutio intelligi nullo modo potest; ideoque in ultimam hujus libri partem illam remittimus, et in præsentem illam potestatem temporalem supremam vocamus, quæ in eodem ordine seu materia alteri subjecta non sit.

2. *Subjectio duplex, directa, et indirecta; utraque quid.*—Deinde solet in præsentem distinguere duplex subjectio, directa, scilicet, et indirecta. Directa vocatur, quæ est intra finem et terminos ejusdem potestatis; indirecta, quæ solum nascitur ex directione ad finem altiorem, et ad superiorem ac excellentiorem potestatem pertinentem. Propria enim potestas civilis de se solum directe ordinatur ad convenientem statum, et tempo-

ralem felicitatem humanæ reipublicæ pro tempore vitæ præsentis, et ideo etiam potestas ipsa temporalis appellatur. Quamobrem tunc civilis potestas dicitur in suo ordine suprema, quando in eodem, et respectu sui finis ad illam fit ultima resolutio in sua sphaera, seu in tota communitate, quæ illi subest; ita ut a tali principe supremo omnes inferiores magistratus, qui in tali communitate, vel in parte ejus potestatem habent, pendeant, ipse vero princeps summus nulli superiori in ordine ad eundem finem civilis gubernationis subordinetur. Quia vero felicitas temporalis et civilis ad spiritualem et æternam referenda est, ideo fieri potest ut materia ipsa potestatis civilis aliter dirigenda et gubernanda sit, in ordine ad spirituale bonum, quam sola civilis ratio postulare videatur. Et tunc, quamvis temporalis princeps ejusque potestas in suis actibus directe non pendeat ab alia potestate ejusdem ordinis, et quæ eundem finem tantum respiciat, nihilominus fieri potest ut necesse sit ipsum dirigi, adjuvari, vel corrigi in sua materia, superiori potestate gubernante homines in ordine ad excellentiorem finem et æternum, et tunc illa dependentia vocatur indirecta, quia illa superior potestas, circa temporalia non per se, aut propter se, sed quasi indirecte, et propter aliud interdum versatur.

3. *Sensus quæstionis aperitur.*—Hinc fit ut negatio illa subjectionis in temporalibus, quam prærogativa supremæ potestatis temporalis includere creditur, in duos præterea sensus subdistinguenda sit. Potest enim negare vel omnem subjectionem, tam directam quam indirectam, vel tantum directam, et ita duplex alia suboritur quæstio. Prior est, an potestas regis christiani sit priori modo suprema, id est, nec directe, nec indirecte recognoscens superiorem in materia civili et temporali; altera est, an posteriori saltem modo sit suprema, id est, directum superiorem in temporalibus non recognoscens. Inter quas quæstiones tanta est diversitas, ut prior ad dogmata fidei pertineat, et in illa fere punctum totius controversiæ inter nos et regem Angliæ versetur; posterior autem neque ad materiam fidei pertineat, nec in ea sit inter nos dissensio. Nihilominus tamen præsens quæstio non in priori sensu, neque de indirecta subjectione, vel potius exemptione accipienda est; quia (si attente consideretur) ad quæstionem de spirituali potestate pertinet, quia indirecta illa subjectio solum ad

spiritualem potestatem esse potest, vel (quod perinde est) si qua potestas excogitari potest, cui temporalis suprema indirecte subiciatur, sola spiritualis esse potest, ut de ipsa disputando videbimus, ideoque in illum etiam locum hanc quæstionem rejicitur. Titulus ergo præsentis quæstionis solum de suprema potestate, quæ in eodem ordine superiorem directe non recognoscit, intelligendus est. Nam licet, ut dixi, in hoc puncto non sit nobis cum rege contentio, quia tamen sæpe ipse de Catholicis conqueritur, quod christianorum principum jurisdictionem, et obedientiam eis debitam abnegemus, ideo quæstionem illam non esse hoc loco prætermittendam censui, ut regiam potestatem christianorum principum in his omnibus, quæ juri naturali consentanea sunt, sartam tectam juxta catholicam doctrinam servari, ex illius resolutione manifestum fiat.

4. *Prima sententia negans.*—Fuit itaque quorundam Catholicorum, præsertim jurisperitorum sententia, in Ecclesia Christi non solum spirituale regimen, sed etiam temporale, esse monarchicum, ac proinde in universa Ecclesia Catholica unum tantum esse supremum principem temporalem, habentem per se et directe supremam potestatem civilem in universam Ecclesiam, eumque esse Summum Pontificem ex Christi institutione. Unde consequenter collegere, nullam rempublicam, nullumve regem aut imperatorem habere supremam potestatem in temporalibus, quia non possunt esse duo suprema capita in eodem ordine: igitur si Pontifex habet supremam potestatem temporalem directe ac per se, necesse est ut in reliquis omnibus principibus temporalibus non sit suprema potestas, quia nullus erit qui superiorem in temporalibus non recognoscit. Imo aliqui etiam addunt, omnia jura regnorum et dominia Petro collata esse tanquam Christi Vicario, et ita Romanum Pontificem in illo jure succedere, ideoque supremam potestatem civilem in habitu (ut ipsi loquuntur) solum esse in Pontifice, quamvis per alios reges ex tacita vel expressa concessione illam administret. Ita loquuntur præcipui ex antiquis juris Pontificii interpretibus, Glossa, Innocentius, Hostiensis, Joan. Andreas, Parnormitanus, Felinus, et Decius, in c. *Novit*, de Judiciis, et in c. *Causam quæ*, 2, et in c. *Per venerabilem*, Qui fil. sint legit., et in c. *Solite*, de Major. et obed., et in cap. *Quod super his*, de Voto, et alii in cap. *Quoniam*,

d. 10, et in c. *Cum ad verum*, 96 d.; et, ex interpretibus juris Cæsarei, Barthol., Oldrad., Paulus de Castro, et alii, quos Navarr. et Covarr. infra citandi referunt. Quibus accessit D. Anton., 3 p., tit. 22, c. 5, § 13 et 17; Alvarus Pelagius, et August. de Ancona, cum multis aliis a prædictis relati.

5. *Primum fundamentum.* — Fundantur primo in multis decretis Summorum Pontificum, qui hoc affirmare videntur, quæ infra referemus, cum eorum mentem explicabimus. Secundo, in usu, et variis effectibus ostendentibus hanc potestatem. Hujusmodi sunt transferre imperium a Græcis ad Germanos, et instituire modum eligendi imperatorem, et confirmare illum, et interdum etiam deponere, qui omnes sunt actus superioris potestatis temporalis. Si autem imperator non est supremus, multo minus alii reges. Unde interdum etiam reges fuerunt a Pontificibus depositi. Tertio, ut Scripturas etiam ad hoc probandum inducant, supponunt Christum habuisse directam potestatem non solum spiritualem, sed etiam temporalem. Tum quia ipse dixit: *Data est mihi omnis potestas in celo et in terra*; tum etiam quia erat filius Dei naturalis. Unde inferunt, utramque potestatem Vicario suo æqualiter commisisse, tum quia ipse nihil distinxit, sed absolute dixit Petro: *Pasce oves meas*, sub quo verbo *pasce*, non minus comprehenditur civile regimen quam spirituale; nam de David dicitur, 2 Reg. 5: *Tibi dixit Dominus: Tu pasces populum meum Israel*. Tum etiam quia ad bonum Ecclesiæ regimen, ejusque unitatem et pacem ita expediebat. Unde additur quarto naturalis ratio, quia in uno corpore tantum esse debet unum supremum caput, a quo omnes actiones vitæ, sive corpori, sive spiritui servientes, tanquam a primario fonte procedant; sed Ecclesia est unum corpus mysticum, ut jam supra declaratum est; ergo postulat unum supremum gubernatorem in utroque ordine; imo utramque potestatem in una persona; quia si in personis diversis sint, infinitæ dissensiones et lites orientur, quæ vix possunt humana diligentia et ratione componi, ut experientia ipsa ostendit.

6. *Vera sententia statuitur.* — Nihilominus dicendum est, reges christianos habere potestatem civilem in suo ordine supremam, nullumque alium recognoscere directe superiores intra eundem temporalem seu civilem ordinem, a quo in actibus suæ potestatis

per se pendeant. Unde fit non dari in Ecclesia unum supremum principem temporalem totius Ecclesiæ, seu omnium regnorum ejus, sed tot esse quot sunt regna seu republicæ supremæ. Hæc est magis recepta et probata sententia inter Catholicos, quos statim referemus. Probatio autem prioris partis ex posteriori pendet: nam si non est unum caput temporale, consequens necessario est ut sint multi reges supremi, ut a nobis propositum est; nunc enim non intendimus in particulari expendere an hic vel ille rex supremus sit, nec principes ipsos temporales inter se conferre, id enim a præsentī instituto satis esset alienum.

7. *Imperator non habet supremam potestatem temporalem in universam Ecclesiam.* — Et ob eandem causam non tractamus nunc quæstionem illam, an imperator sit superior jurisdictione in omnibus Christianorum provinciis et regnis, et consequenter sit supremus monarcha in universa Ecclesia. Quia, licet ad posteriorem partem assertionis posset pertinere, tamen nihil fere pertinet ad dogmata fidei explicanda, ideoque breviter supponimus, imperatorem non habere hoc dominium aut supremam jurisdictionem temporalem in universam Ecclesiam (quidquid Bartholus et nonnulli alii jurisperiti censeant), quia vel nunquam illam habuit, vel, licet habuisset, majori ex parte illam amisit. Quod autem nunquam illam habuerit, probabilissimum est, quia neque supernaturali aut extraordinario modo a Christo Domino vel Romano Pontifice illam habuit, ut ex dicendis a fortiori constabit, neque etiam aliquo humano jure illam acquisivit, quia nunquam vel per electionem, vel per justum bellum, unus imperator totum orbem vel totam Ecclesiam sibi subiecit. Ut enim demus antiquos imperatores christianos fuisse legitimos principes totius ditionis suæ, non tamen inde fit fuisse etiam supremos principes omnium Christianorum, quia extra illorum territorium multi populi potuerunt esse Christiani. Nam (ut recte dixit Prosper, lib. 2 de Vocat. gent., c. 6), *gratia christiana non contenta est eosdem limites habere quos Roma, multosque populos sceptro crucis subdidit, quos armis suis ipsa non domuit*. Unde et est illud quod Leo Papa, in serm. 1 Apostolorum, de Roma dixit: *Ut latius præsideres religione divina, quam dominatione terrena*. Accedit, illud ipsum Romanum imperium in orientale et occidentale fuisse divisum, et deinde occi-

dentale imperium (quod solum in Christianis permansit, orientali a paganis occupato), licet quoad dignitatem in una persona daret, quoad jurisdictionem in multos principes et reges divisum esse. Ex quibus licet aliqui sint imperatori subjecti, plures censentur legitime exempti, jure præscriptionis, accedente simul populorum consensu, vel titulo justitæ belli. Ac proinde præter imperatorem plures esse reges temporales ab illius jurisdictione omnino liberos, ut sunt rex Hispania, Gallia et Angliæ, nunc supponimus.

8. Solum ergo superest probanda assertio de Summo Pontifice, nam si ille non habet proprium dominium jurisdictionis temporalis supremæ in universa regna Ecclesiæ, nullus alius fingi potest qui talem primatum habeat, ac subinde plures erunt reges temporales supremi. Quod ergo Pontifex talem jurisdictionem temporalem in universa Ecclesia non habeat, tenuerunt ex Theologis, præcipue Major, Cajetan., Victor., Soto, et Bellarminus¹, qui plures alios refert. Et ex jurisperitis, Covarru., in Regul. *Peccatum*, 2 p., § 9, n. 7; Navarr., in c. *Novit*, notab. 3, latissime, et plures alios referendo, n. 41; et Petrus Bertrand., tract. de Orig. jurisdiction., q. 3. Et (quod caput est) ipsimet Pontifices Summi multis in locis hanc veritatem simpliciter recognoscunt.

9. *Auctoritate Summorum Pontificum probatur assertio.* — Unde illorum juribus imprimis probanda est assertio. Nicolaus enim Papa ad Albinum Archiep. ita scribit: *Sancta Dei Ecclesia gladium non habet, nisi spirituale*; nomine autem *gladii* significari solet in jure canonico potestas temporalis; ergo maxime id debet intelligi, et de directa potestate, et de jurisdictione quam S. Ecclesia per se, et, ut sic dicam, ex intrinseca sua ratione habet. Nam in proprio territorio alio titulo comparato habere potest Ecclesia, seu ecclesiasticus Prælati, gladium temporalem, sicut Romanus Pontifex in sua peculiari ditione illum habet. Præterea idem Nicolaus, in epist. ad Michaelem imperatorem sic ait: *Nec imperator jura pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen imperatorium usurpavit, quoniam Christus sic actibus propriis, et dignitatibus dis-*

¹ Major, in 4, d. 24, q. 3; Cajet., tom. 1 Opusc., tract. 2, c. 3, et 2. 2, q. 43, art. 8; Victor., in suis Relectionib.; Soto, lib. 4 de Just., c. 2; Bellar., lib. 5 de Sum. Pontif., c. 1 et sequentibus.

tinctis officia potestatis utriusque discrevit, etc. Idem nobis tradidit Gelasius Papa, cum epist. 10 ad Anastasium imperatorem scribit, *duo esse, quibus principaliter mundus regitur, auctoritas sacra Pontificum, et regalis potestas*; et Gregor. Papa I, lib. 2, indict. 11, ep. 61, alias c. 100, ad Mauritium imperatorem ait: *Ad hoc potestas super omnes homines dominorum meorum pietati data est, ut terrestre regnum caelesti regno famuletur*: et Joannes Papa I, in epist. ad Justinianum imperatorem, quæ habetur in lib. *Inter clericos*, C. de Sacra Trinit., ejus supremum principatum et regiam potestatem recognoscit.

10. Præterea Innocentius III, in c. *Novit*, de Judiciis, aperte sentit regem Francorum supremam habere jurisdictionem temporalem, quam Papa perturbare aut minuere nolit; et ideo infra dicit: *Non enim intendimus judicare de feudo, cujus ad ipsum spectat iudicium*; aperte significans ad se non pertinere, utique directe, ut recte Glos. et Innocentius adnotarunt. Quod amplius declarat, dum addit: *Nisi forte juri communi per speciale privilegium, vel consuetudinem sit derogatum*. Nam per hanc exceptionem declarat, per jus divinum non esse juri regio derogatum. Idem præterea Innocentius, in c. *Per venerabilem*, Qui fil. sint leg., de rege Francorum expresse dicit, superiorem in temporalibus non recognoscere. Et de Apostolica Sede dicit, in *patrimonio B. Petri libere* (id est directe et absolute) *posse disponere, in quo et Summi Pontificis auctoritatem exercet, et summi principis* (utique temporalis) *cæquitur potestatem*, plane sentiens in aliis regnis non ita libere posse circa temporalia disponere. Idem in c. *Solitæ*, de Major. et obed., imperatorem fatetur *in temporalibus præcellere in ditione sua*; et de regali potestate dicit, *in carnalibus præesse*, et in c. *Causam*, 2, Qui fil. sint legitimi, Alexander III expresse dicit, ad regem, non ad Ecclesiam pertinere de temporalibus possessionibus judicare, et loquitur in particulari de rege Angliæ. Satis ergo constat ipsosmet Romanos Pontifices nunquam sibi hujusmodi potestatem arrogasse, quod amplius ex sequenti discursu constabit.

11. *Eadem conclusio rationibus probatur.* — Secundo, principaliter veritas hæc demonstratur, quia nullus potest justus titulus assignari, quod directum dominium jurisdictionis temporalis in omnia Ecclesiæ regna Summo Pontifici conveniat; ergo illam non habet, neque enim sine justo titulo obtineri potest. As-

sumptum probatur, quia vel ille titulus esset juris divini positivi, vel juris humani; manifestum est enim, ex supra dictis, non posse esse immediate ex jure naturali. Nam probatum est, ex immediato naturali jure solum communitatem humanam perfectam, et politice in corpus unius reipublicæ congregatam, habere supremam jurisdictionem temporalem in se ipsam. At congregatio Ecclesiæ licet sit unum corpus spirituale seu mysticum Christi, et in hoc genere habeat fidei, baptismatis et capituli unitatem, non tamen est unita in ratione unius politicæ congregationis, sed in se continet varia regna et republicas, quæ in politico genere nullam inter se habent unitatem; ergo ex vi juris naturalis non est in tota communitate Ecclesiæ immediate una suprema jurisdictio temporalis et universalis super totam Ecclesiam, sed tot sunt jurisdictiones temporales supremæ, quot sunt politicæ communitates, quæ non sunt membra unius regni, seu reipublicæ civilis.

12. *Suprema potestas civilis non competit Summo Pontifici jure humano.*— Et hinc non minori evidentia concluditur, talem potestatem non esse in aliquo ecclesiastico principe aliquo titulo humano, quo mediante potestas illa naturalis in ipsum translata fuerit. Quia hic titulus vel est electio et consensus populorum, et hic in præsentem locum non habet, ut per se manifestum est; nunquam enim omnes populi Christiani propria voluntate et consensu uni homini tanquam supremo principi temporali se submiserunt. Vel est titulus justus belli, et de hoc etiam clarum est non habere locum in aliquo ecclesiastico principe. Vel est titulus legitimæ successionis, et hic etiam esse non potest, præcise sistendo in jure humano, quia supponit legitimum titulum et dominium in prædecessore, et ita ascendendo, necessario sistendum est in aliquo, qui alio priori titulo humano tale dominium sine successione obtinuerit, qui non potest esse, nisi vel consensionis populorum, vel belli, quod aut a principio fuerit justum, aut per tacitum consensum subditorum per legitimum tempus justum fuerit factum; nihil autem istorum habet locum in aliquo Pontifice, cujuscunque temporis vel superioris sæculi cogitetur. Vel denique hic titulus est alicujus donationis ab homine factæ, et de hoc fere eadem est ratio quæ de titulo successionis. Quia nemo potest donare nisi quod habet; nullus autem princeps etiam temporalis habet unquam supremam jurisdictionem

temporalem directam in omnes provincias, et regna christiana, ut supra tetigi; ergo nullus est, qui Ecclesiæ, vel Pontifici talem donationem facere potuerit.

13. Quæ omnia recte confirmant illa jura canonica, quæ tradunt Pontificem Romanum legitimum jus, et temporale dominium habere Romani regni, seu patrimonii (quod vocant) S. Petri, per donationem a Constantino imperatore factam, ut patet ex c. *Constantinus*, 1 et 2, 96 dist., et ex c. *Fundamenta*, de Elect., in 6, et c. *Futurum*, 12, q. 1. Nam hinc aperte colligitur, titulo donationis solum habere directe temporalem jurisdictionem in regnum et civitates, quæ sunt de patrimonio Petri, sub quo patrimonio comprehendimus omnem ditionem temporalem, quam nunc possidet Romanus Pontifex, sive totius patrimonii donatio facta fuerit a Constantino, sive ab illo fuerit inchoata, et ab aliis regibus et principibus aucta.

14. *Idem probatur de jure divino.*— Superest dicendum de titulo juris divini positivi, qui solum potuit incipere per Christi Domini donationem, et perseverare per legitimam successionem; a Christo autem Domino nulla talis donatio facta est, et consequenter nulla potest esse in tali jurisdictione temporali legitima successio; ergo neque hoc titulo convenit Pontifici hujusmodi jurisdictio. Quod autem Christus illam jurisdictionem non dederit Ecclesiæ, probatur imprimis, quia si dedisset alicui, maxime Petro, ut nunc suppono, ex his quæ inferius de primatu Romani Pontificis dicenda sunt. Petro autem non donasse satis colligitur ex Matth. 16, ubi ante illa verba: *Quodcumque ligaveris, et quodcumque solveris*, præmittit Christus promissionem: *Tibi dabo claves regni caelorum*; non ergo promisit Christus Petro claves regni terreni, ac proinde non promisit temporale dominium, vel jurisdictionem temporalem directam, sed spiritualem potestatem. Quocirca, quod statim Christus addit: *Quodcumque ligaveris, vel quodcumque solveris*, secundum potestatem, quam nomine clavium promiserat, sine dubio intelligendum est. Et similiter verbum, *Pasce oves meas*, secundum eandem potestatem intelligendum est, nam ibi promissionem prius factam Christus adimplevit. In nullo autem alio loco indicavit Christus se dare temporale dominium aut regnum proprium directum Petro, vel Ecclesiæ suæ, neque etiam ecclesiastica traditio hoc ostendit, sed potius oppositum, ut visum est; ergo nulla

supernaturali via nobis constare potest de tali jurisdictione temporali et directa Pontificis; ergo non potest cum fundamento illi attribui, cum non nisi supernaturaliter possit illam habere.

15. Deinde est optima conjectura, quia ipse Christus sibi in humanitate sua non assumpsit regnum terrenum, seu temporale, cum dominio et jurisdictione temporali directa, qualis est in imperatore, vel aliis principibus humanis; ergo neque illam tribuit Vicario suo in terris. Antecedens supponimus, ex his quæ in 1 tomo tertiæ partis¹ de regno Christi diximus, et nunc breviter ostenditur ex his quæ Scriptura dicit de paupertate Christi Domini, ut est illud 2 ad Cor. 8: *Scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi, qui propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis*. Unde Joannes II, in Extravagant. *Cum inter nonnullos*, de Verbor. signifi., docens habuisse Christum, non obstante paupertate, quarumdam paucarum et usualium rerum dominium, manifeste supponit non accepisse regnum dominium, vel aliarum rerum quarum proprietates homines divites constituit. Et hoc significavit ipse Dominus, cum Matth. 8, et Luc. 9, dixit: *Filius hominis non habet ubi caput reclinet*. Et de temporali jurisdictione idem significavit Luc. 12, ubi cuidam petenti: *Dic fratri meo ut mecum dividat hæreditatem*, respondit: *Homo, quis me constituit judicem aut divisorem super vos?* quasi diceret non assumpsisse illud iudicium, nec ad temporalem jurisdictionem exercendam in mundum venisse, ut recte Ambros., Theophylact. et Euthym. adnotarunt.

16. Et hoc etiam confirmavit idemmet Dominus, Joan. 18, dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est, non est temporale et terrenum, quale est regnum Cæsaris, ut ibi exponunt Cyrillus, lib. 12 in Joan., cap. 10, et sequentibus; et Chrysostomus, hom. 82 in Joan., et optime Augustinus, tract. 115, dicens: *Audite omnia regna terrena, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, regnum meum non est de hoc mundo*. Unde omnes Patres docent assumpsisse Christum regnum spirituale, quod veram paupertatem non excludit. Ideoque Zachar. 9 prædicatur venturus Salvator, qui esset rex et pauper, quod in Christo impletum esse declaravit Matth., cap. 21, et Joannes, c. 12; et in Psal. 2,

¹ Disput. 48, sect. 2.

de Christo dicitur: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem Sanctum ejus*, et statim additur, *prædicans præceptum ejus*, ad significandum regnum illud esse spirituale, non terrenum. Unde Augustinus supra, montem illum, super quem Christus est rex constitutus, non esse de hoc mundo dixit, *quia credentes in Christum, qui sunt regnum ejus, non sunt de hoc mundo*; Hilarius autem dixit non esse Jerusalem terrestrem, sed coelestem. Et hoc etiam modo prædictum est ab Angelo de Christo: *Dabit illi Dominus sedem David patris ejus*, et statim subjungit: *Et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis*, quia non temporale, sed spirituale futurum erat, ut adnotarunt Epiphanius, hæres. 29, et Hieronymus, Jeremiæ 22 et Zachar. 6. Ratio vero est, quia temporale regnum non fuit Christo necessarium ad honorem vel majestatem suam, et ad exemplum ac redemptionem nostram fuit magis expediens ut illud non assumeret.

17. *Objectio.* — *Solutio.* — Atque hinc facile probatur prior illatio, quia Christus non contulit Vicario suo potestatem quam non ipse assumpsit. Dices, quamvis Christus non habuerit temporale regnum caducum et imperfectum, habuisse tamen etiam in humanitate sua propter gratiam unionis dominium quoddam excellentius, per quod poterat sua voluntate uti quibuscunque rebus vel regnis temporalibus, et consequenter per illud etiam potuisse dare Vicario suo temporalia regna, et directam jurisdictionem temporalem. Respondemus, non negari quin id facere potuerit, sicut etiam potuit sibi assumere, sed colligimus non dedisse, cum illud non assumpsisset, quia non reliquit in terris, nisi Vicarium illius regni quod ipse de facto assumpsit, quod regnum spirituale est, ut ostendimus, et perfecte quidem consummatur in gloria, in hoc vero mundo inchoatur in Ecclesia militante. Item quia Christus habuit perfectam spiritualem potestatem sine jurisdictione temporali directa; ergo etiam potuit communicare Vicario suo perfectam, seu sufficientem jurisdictionem spiritualem, sine altera directe temporali. Ac denique quia sicut fuit expediens Christum ipsum non assumere temporalem jurisdictionem, ita etiam conveniens fuit ut Vicario suo illam non communicaret, ne aut reges terræ perturbaret, aut spiritualia sæcularibus miscere videretur.

18. Unde possumus ultimo ratione argumentari, quia dominium temporale cum ju-

risdictione directa et civili in universam Ecclesiam non erat necessarium ad spirituale regimen Ecclesiae, ut per se manifestum est, neque etiam ad eundem finem erat utile, imo potius magno impedimento esse potuisset; ergo non est verisimile a Christo fuisse datum. Minor probatur primo, quia temporale regimen est longe diversum ab spirituali, et implicat homines negotiis saecularibus, quae maxime avertunt ab spiritualibus, propter quod dixit Paulus, 2 ad Timoth. 2: *Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus*; ergo incredibile est Christum Dominum conjunxisse has duas supremas et universales potestates in uno supremo Pontifice Ecclesiae, cum moraliter impossibile sit, unum hominem sufficere utrique ponderi universalis gubernationis.

19. *Objectio.* — *Prima responsio.* — Dices: hac ratione probaretur, Summum Pontificem vel alios Episcopos non posse nec debere esse simul temporales principes. Respondetur imprimis verum esse, Christum Dominum id non instituisse neque praecipisse, neque alicui ex suis ministris seu pastoribus temporalem principatum dedisse. Et hoc probat discursus factus, et confirmant quae de Christi Domini regno diximus, quia ille nec totius orbis, nec alicujus partis ejus principatum temporalem aut saeculare iudicium sumpsit, unde nulli etiam Episcopo, vel Vicario suo illud communicavit; quod ergo ipse de se dixit: *Quis me constituit iudicem inter vos*, in unumquemque Episcopum convenit. Quod etiam aliis testimoniis et longo discursu ostendit Bernar., lib. 1 de Considerat., ad Eugenium, c. 6, et lib. 2, cap. 6. Addo nihilominus non prohibuisse Christum, ne Pontifex aut Episcopus possit esse simul temporalis dominus, quia nec talis prohibitio ostendi potest, ut supra tactum est, et ex dicendis magis constabit; neque etiam sequitur ex ratione proposita, quia non est per se malum, eundem esse ecclesiasticum pastorem et principem temporalem. Quin potius, licet temporalis cura nimis ampla et universalis non recte conveniat cum spirituali sollicitudine, nihilominus principatus aliquis temporalis moderatus potest non solum esse licitus, sed etiam expediens ad Ecclesiae splendorem et auctoritatem conservandam, et ad necessarios sumptus, et alios similes honestos fines, ut recte dicitur in cap. *Fundamenta*, de Elect., in 6. Et ideo Christus Dominus hoc non prohibuit, sed humanae dispositioni, recta ratione regu-

latae, et pro temporum opportunitate, id reliquit.

20. *Secunda solutio.* — *Rejicitur responsio.* — Aliter vero responderi posset rationi factae, illa solum probari exercitium utriusque jurisdictionis universalis non debuisse simul eidem personae committi, nihilominus tamen in habitu potuisse utramque jurisdictionem dari Pontifici, datamque esse ea lege et conditione, ut spiritualem per se, temporalem vero per alios ordinarie exerceret. Sed hoc etiam facile impugnatur, non solum quia etiam illa jurisdictio in habitu nullo titulo aut probabili modo ostenditur, ut probatum est, sed etiam quia vel est impertinens, vel odiosa valde. Aut enim qui illam habet, nunquam per se ipsum uti illa debet, et sic erit otiosa et inutilis, quia nunquam poterit quis illa uti per alios, nisi prius per se illa utatur, saltem illam delegando, vel ordinariam committendo. Si vero ad hunc usum data dicatur, interrogo ulterius an Pontifex, verbi gratia, committendo hanc jurisdictionem, illam omnino a se abdicet, et omnem illius curam prorsus relinquat, an vero ita illam committat, ut semper maneat temporaliter superior, et cum potestate revocandi commissionem, vel saltem limitandi eam, vel etiam sub arbitrato corrigendi aut emendandi acta per illam. Si priori modo haec jurisdictio in habitu cogitur, est sine fructu, et otiosa. Quid enim refert quod Pontifex habeat hanc potestatem in habitu, si necessario debuit illam dare aliis, per quos exercetur, et postquam dedit, jam non potest actum superioris exercere in illo ordine? Imo potius sequitur jam nunc illam non habere, et solum fingitur aliquando habuisse, ut emanatio hujus potestatis ad principes saeculares Pontifici attribuat, quod invidiae satis plenum ducitur, odiosumque nimis, et alias est etiam sine fructu et fundamento.

21. Si vero posteriori modo cogitur haec potestas ita in habitu, ut possit exire in actum, quando libuerit, vel quando oportuerit, sic augetur odium et invidia, quia jam principes temporales non erunt supremi reges, falsumque erit Sedulii carmen ab Ecclesia receptum, et celebratum satis: *Non eripit mortalia, Qui regna dat caelestia*; poteritque Pontifex pro libito suo regna temporalia auferre vel mutare, et iudicia temporalium rerum, dispensationes, et similia, sibi etiam ad libitum vindicare, saltem valide, nam licet fortasse non bene faceret propter perturba-

tionem ordinis, factum nihilominus teneret, quia esset ex suprema jurisdictione, a qua inferior pendet. Hoc autem non solum odiosum est, et regum animos perturbare potest non sine causa; verum etiam est per se incredibile, quia est contra universalem pacem Ecclesiae, et contra universalem ac perpetuum usum ejus. Unde etiam jurisperiti, qui dicunt Summum Pontificem habere supremam jurisdictionem temporalem, id non admittunt. Imo in multis actibus jurisdictionis temporalis absolute negant posse Pontificem extra conditionem suam temporalem illos usurpare, etiam valide, ut communiter tradunt Doctores, in c. *Per venerabilem*, Qui filii sint legitimi. Ac denique si hoc modo haberet Pontifex jurisdictionem temporalem totius Ecclesiae, non minus oporteret ipsum esse sollicitum de bono temporali regimine omnium regnorum Ecclesiae, quam de regimine spirituali omnium episcopatum; nam est eadem ratio et obligatio, servata proportione; et ita procedit ratio facta, quod illa duplex sollicitudo universalis humanas vires et capacitatem moraliter excedat, sitque contra omnem rationem et usum.

22. *Solvuntur fundamenta contrariae sententiae.* — Ex fundamentis contrariae sententiae, primum et secundum procedunt tantum de potestate indirecta. Et profecto multi ex auctoribus pro illa sententia relatis, de eadem tantum superiori potestate loquuntur, ut in fine hujus libri declarabimus. Tertium autem fundamentum procedit ex falso principio, quia Christus Dominus dominia temporalia non assumpsit, ut dictum est. Simili modo deficit quartum fundamentum, quia Ecclesia non est una respublica temporalis, sicut est spiritualis, et ideo non indiget una temporali potestate directe suprema, sed una spirituali, quae ad temporalia extendatur, ut infra etiam videbimus.

CAPUT VI.

UTRUM SIT IN ECCLESIA CHRISTI SPIRITUALIS POTESTAS JURISDICTIONIS EXTERNAE ET QUASI POLITICAE A TEMPORALI DISTINCTA?

1. *Potestas ecclesiastica alia ordinis, alia jurisdictionis.* — Diximus haec de potestate temporali, ut constet nullum principem christianum jure posse Catholicam Ecclesiam vel doctrinam arguere, quod debitam potestatem illi pro libito eripiat; nunc dicendum

est de spirituali potestate, ut etiam ostendamus quid reges schismatici in hoc genere indebite usurpent, et in quibus ecclesiasticae potestati contra divinum jus obedire et subijci recusent. Quia vero potestas ecclesiastica multiplex est, ideo in titulo restringimus quaestionem ad potestatem jurisdictionis spiritualis et externae. Duplex enim distingui solet potestas ecclesiastica, scilicet, ordinis et jurisdictionis: ad haec enim duo membra, alia, quae adnumerari solent, reducuntur, ut recte Navarrus adnotavit. De potestate ergo ordinis hic non tractamus, non enim pertinet ad praesentem controversiam, quia illa non est potestas superioris in subditos, sed est facultas quaedam moralis ad cultum Dei religiosum ordinata, vel per oblationem sacrificii, vel per administrationem aut dispensationem sacramentorum, quae ad sanctificationem fidelium sunt instituta, vel denique per quas-cumque alias caeremonias quae, ad ornatum sacrificii aut sacramentorum, convenienter et ordinate fieri debent. Unde etiam Protestantes non omnino videntur hanc potestatem negare, quamvis ita illam interpretentur, ut nomine potius quam re illam confiteantur. Sed hoc in tractatu de Sacramentis examinandum est.

2. *Jurisdictio item ecclesiastica duplex.* — *Sensus quaestionis.* — Potestas item jurisdictionis subdistinguitur in jurisdictionem interni fori poenitentiae, et externi fori ecclesiastici. Prior proxime constituit sacerdotes, superiores et iudices in quodam divino et secreto foro, quod in sacramento poenitentiae exercetur. Et quamvis de hac etiam sit magna contentio haereticorum hujus temporis contra Ecclesiam Catholicam, illam nunc praetermittimus, quia neque rex Jacobus illam attigit, neque ad exteriorem politiam, etiam ecclesiasticam, spectat. His ergo potestatibus omissis, sermo est de potestate jurisdictionis externae datae ad gubernandam Ecclesiam, quatenus est quaedam spiritualis respublica, et corpus Christi mysticum, quam spiritualement vocamus, ut a temporali eam distinguamus. Unde juxta intentionem nostram idem est quaerere an haec jurisdictio sit, et an sit a temporali distincta.

3. *Marsilii haeresis, et fundamentum schismatis Anglicani.* — In hac ergo quaestione fuit haeresis Marsilii Paduani, qui fere ante quingentos annos inter alias haereses dixit, Christum nullam jurisdictionem Ecclesiae suae, aut Episcopis, vel Romano Pontifici dedisse, vel